

Inleiding

De paragraaf Weerstandsvermogen en Risicomanagement wordt jaarlijks geactualiseerd. Zowel de financiële buffer, het weerstandsvermogen als de risicobedragen worden geactualiseerd. Aan het eind van deze paragraaf worden de geactualiseerde kengetallen benoemd.

Doel van de paragraaf

Het doel van de paragraaf is inzicht te verschaffen in hoeverre onze gemeente financieel in staat is de niet in de begroting geraamde risico's te kunnen opvangen. Voor dit inzicht is het van belang te weten hoe hoog onze weerstandscapaciteit is, wat het totaalbedrag is van onze niet geraamde risico's en hoe de onderlinge verhouding tussen deze beide grootheden is. Deze onderlinge verhouding wordt vervolgens uitgedrukt in een ratio/kengetal.

Weerstandscapaciteit

Bij dit onderdeel is geïnventariseerd welke onderdelen kunnen worden betrokken in de berekening van de totale hoogte van de weerstandscapaciteit om de risico's op te vangen.

Dit betreft de volgende onderdelen:

- Algemene Reserve
- Vrije Reserve
- Bufferreserve gronden
- Een batig saldo van de Rekening
- Budgetruimte in de begroting
- Onbenutte belastingcapaciteit
- Stille reserves die op korte termijn contant kunnen worden gemaakt.

Opmerking:

De bestemmingsreserves maken geen onderdeel uit van de weerstandscapaciteit, omdat deze reserves al zijn bestemd en dus niet meer vrij zijn om voor andere onderdelen te worden aangewend. Vanaf deze begroting en ook bij de rekening 2016 is voor het eerst de bufferreserve gronden wel in de weerstandscapaciteit betrokken, omdat ook de risico's van de gronden in beeld zijn gebracht.

Toelichting Reserves en voorzieningen

De reserves van onze gemeente zijn onderverdeeld in een Algemene Reserve, een Vrije Reserve, Bestemmingsreserves en Voorzieningen. Het totaalbedrag hiervan wordt jaarlijks ingezet als financieringsmiddel voor de totale boekwaarde van onze bezittingen. Hierdoor kunnen deze (papieren) reserves niet zo maar worden aangewend voor andere zaken. Aanwending van onze reserves heeft namelijk tot gevolg dat een deel van onze bezittingen dan op een andere manier moet worden gefinancierd, zoals bijvoorbeeld door het aantrekken van een korte of lange geldlening.

Opgemerkt wordt, dat voorzieningen in tegenstelling tot reserves als vreemd vermogen worden gezien. Voorzieningen liggen namelijk vast en kunnen niet, zoals bij reserves wel het geval is, zo maar andere bestemmingen krijgen.

tabel III.B.1 Omvang specificatie weerstandscapaciteit

Specificatie Weerstandscapaciteit			
Onderdeel	Begroting 2018	Begroting 2017	Jaarstukken 2016
Reserves:			
- Algemene Reserve	3.810.568	3.558.540	3.588.540
- Vrije Reserve	3.242.759	2.003.375	2.078.961
- Bufferreserve gronden	2.630.758	0	2.630.758
Subtotaal	9.684.085	5.561.915	8.298.259
Bij/af:			
- Saldo Begroting	556.401	248.785	
- Saldo Beleidsintensivering	284.502	293.497	
- Saldo Calamiteiten	50.000	50.000	
Subtotaal	890.903	592.282	
Overige:			
- Saldo Rekening 2016			1.215.255
- Onbenutte belastingcapaciteit		p.m	p.m
- Stille Reserves		p.m	p.m
Totaal	10.574.988	6.154.197	9.513.514

Toelichting tabel algemeen

Zoals hiervoor al opgemerkt is de bufferreserve gronden in deze begroting en ook in de rekening 2016 voor het eerst betrokken in de weerstandscapaciteit, omdat ook de risico's van de gronden in beeld zijn gebracht.

De saldo's van de begroting, beleidsintensivering en calamiteiten zijn de budgetten zoals deze in de primitieve begroting zijn geraamd. In de jaarrekening worden de restant budgetten hiervan verwerkt in het saldo van de jaarrekening. De saldi van de rekening van de afgelopen 4 jaar zijn hieronder tot uitdrukking gebracht.

Specificatie Saldo Rekening	Jaarstukken 2016	Jaarstukken 2015	Jaarstukken 2014	Jaarstukken 2013
Saldo Rekening	1.215.255	1.876.409	1.364.072	952.001
	voordelig	Voordelig	Voordelig	Voordelig

Toelichting tabel onbenutte belastingcapaciteit

Ondanks het feit dat de opbrengst ozb in principe onbeperkt kan worden verhoogd, is toch sprake van een onbenutte belastingcapaciteit van nihil. Dit komt door de definitie hiervan volgens de financiële verhoudingswet. Ons ozb-tarief is namelijk hoger dan het door het rijk bepaald minimum tarief voor berekening van deze onbenutte capaciteit. Ook de riool- en afvalstoffenheffing zijn in onze gemeente reeds 100% kostendekkend.

Toelichting tabel stille reserves

Stille reserves zijn reserves die in principe aan het zicht zijn onttrokken maar nog wel een waarde kunnen vertegenwoordigen. Voorbeelden hiervan zijn activa, zoals bijvoorbeeld gebouwen of vervoermiddelen, die al volledig zijn afgeschreven maar nog wel een waarde hebben. Een ander voorbeeld van een stille reserve is ons aandelenbezit voor zover de verkoopwaarde hoger is dan de op de balans verantwoorde nominale waarde.

Voor de berekening van de weerstandscapaciteit hebben wij voor het onderdeel stille reserves nog geen bedrag geraamd omdat tot dusverre de capaciteit ontbreekt om hiervan een totaalbeeld te krijgen.

Risico's

Opsomming van de niet geraamde risico's

Bij dit onderdeel is geïnventariseerd waar de gemeente financiële risico's loopt die niet door begrotingsramingen zijn afgedekt. Het uiteindelijke risicobedrag wordt bepaald door de volgende twee onderdelen.

Het eerste onderdeel betreft de kans dat het risico zich voordoet (zeer klein =10%, klein = 30% en gemiddeld = 50%). Als de kans groter wordt ingeschat wordt dit onderdeel niet als risico benoemd maar wordt hiervoor een raming in de exploitatie opgenomen.

Het tweede onderdeel betreft het feit of het risico een incidenteel of structureel risico is.

In deze paragraaf komen wij ook tegemoet aan de wens van zowel uw raad als van de provincie om alle in beeld gebrachte risico's elk afzonderlijk nader te onderbouwen. De laatst toegevoegde risico's zijn de in de tabel genoemde risico's van krimp (13), verlostuwmeer (nr. 14) en vastgoed (nr.15). Het risico vastgoed is toegevoegd o.g.v. de bevindingen van de Rekenkamercommissie van de quickscan van ons maatschappelijk vastgoed. Het risico van gronden is dit jaar uitgesplitst in risico's gronden Grondbedrijf en risico's gronden die als gevolg van een BBV-wijziging bij de gemeente zijn ondergebracht.

tabel III.B.2 Overzicht niet geraamde risico's

Nr	Omschrijving	Bedrag	Kans	Incidenteel	Structureel	Totaal
1	Accres gemeentefonds	450.000	50%		225.000	225.000
2	Decentralisaties / sociaal domein	900.000	50%		450.000	450.000
3	Btw-compensatiefonds (BCF)	100.000	50%		50.000	50.000
4	Bodemsanering	100.000	30%	30.000		30.000
5	Planschade	100.000	30%	30.000		30.000
6	Verzekeringen	200.000	30%	60.000		60.000
7	Juridische procedures	200.000	50%		100.000	100.000
8	Garantieverplichtingen	150.000	10%	15.000		15.000
9	Rente	150.000	30%	45.000		45.000
10	Gemeenschappelijke regelingen	600.000	50%		300.000	300.000
11	Grondexploitatie Grondbedrijf	430.000	50%		215.000	215.000
12	Gronden bij de gemeente	2.900.000	50%		1.450.000	1.450.000
13	Verlostuwmeer	750.000	50%	375.000		375.000
14	Krimp	250.000	50%		125.000	125.000
15	Vastgoed	1.700.000	50%		850.000	850.000
	Totaal	8.980.000		555.000	3.765.000	4.320.000

Uit de tabel blijkt, dat inmiddels 15 verschillende risico's zijn benoemd. Het risicobedrag op basis van de kansberekening wordt gesplitst in een incidenteel- of structureel risico. Een risico wordt als incidenteel gezien als wordt ingeschat dat het risico zich maximaal 1 x per 4 jaar kan voordoen en als structureel als het risico vaker dan 1 x per 4 jaar wordt ingeschat.

Risico Accres Gemeentefonds (1)

De accres Gemeentefonds worden in bijna elke nieuwe circulaire aangepast. Een aanpassing kan zowel voor- als nadelig zijn. Een nadeel kan ook 'minder meer' zijn.

Een algemene afspraak tussen Rijk en gemeenten is een normeringsafpraak. Deze houdt in, dat als het Rijk meer geld uitgeeft dat gemeenten dan ook meer geld uit het Gemeentefonds ontvangen en als het Rijk minder geld uitgeeft dat dan gemeenten ook minder geld uit het Gemeentefonds ontvangen, het zogenaamde trap op trap af systeem.

Door een aantrekkende economie is de meest recente begroting van het rijk weer veel positiever geworden en geeft het rijk ook weer meer geld uit. Hier profiteren de gemeenten weer van door een hogere uitkering Gemeentefonds. Als het Rijk echter extra geldmiddelen inzet om de belastingheffing te verlagen profiteren gemeenten hier niet van.

De hoogte van het risicobedrag was in de vorige jaarrekening nog bepaald op € 500.000. Dit is afgerond 2% van de uitkering Gemeentefonds exclusief het bedrag voor de drie decentralisaties. Omdat in onze meest recente Meerjarenbegroting een accresreserve is geraamd is ook het risico voor een accresverlaging iets verlaagd. Om dit tot uitdrukking te brengen is het risicobedrag verlaagd van € 500.000 naar € 450.000.

De kans dat het risico van een lager accres, of minder meer dan eerst geraamd zich voordoet wordt op 'gemiddeld' geraamd (=50%). Omdat de kans dat het risico zich voordoet op vaker dan 1 x per 4 jaar wordt ingeschat is het risico structureel ingeschat.

Decentralisaties / Sociaal Domein (2)

Vanaf 1-1-2015 zijn de taken voor de drie decentralisaties jeugd, zorg en werk naar de gemeenten overgeheveld. Het risico bestaat dat het Rijk tussentijds op eerder toegekende

budgetten gaat korten of dat tussentijds blijkt, dat onvoldoende budget beschikbaar is door sommige open eind regelingen van de decentralisaties.

De hoogte van het risicobedrag is in het 1^e jaar 2015 bepaald op € 1.000.000. Dit is afgerond ca. 6% van het totaal budget voor de drie decentralisaties. In dit 1^e jaar is veel ervaring opgedaan met het sociaal domein. Door het risicobedrag van € 1 mln. te verlagen naar € 900.000 brengen wij tot uitdrukking dat het risico voor dit onderdeel lager is geworden door de opgedane ervaring.

De kans dat het risico zich voordoet wordt op 'gemiddeld' geraamd (=50%). Omdat de kans dat het risico zich voordoet op vaker dan 1 x per 4 jaar wordt ingeschat is het risico structureel geraamd.

BTW-compensatiefonds (BCF) (3)

Het BCF is in 2003 ingevoerd. Bij de invoering is het Fonds gevoed door inbreng van budget door de gemeenten zelf. De uitkering Gemeentefonds is gelijktijdig verlaagd. Tegenover de lagere uitkering Gemeentefonds staat dat bijna al onze budgetten in de begroting vanaf dat moment vrij van btw zijn geraamd.

Op dit onderdeel wordt het risico in beeld gebracht dat minder btw wordt gedeclareerd bij het Fonds dan jaarlijks wordt ingehouden op de uitkering Gemeentefonds.

De hoogte van het risicobedrag is bepaald op € 100.000. Dit is afgerond 3% van het gemiddeld bedrag dat jaarlijks bij het Fonds wordt gedeclareerd.

De kans dat het risico zich voordoet wordt op 'gemiddeld' geraamd (=50%). Dit percentage wordt lager als onze gemeente meer gaat investeren dan gemiddeld in Nederland het geval is. Omdat de kans dat het risico zich voordoet op vaker dan 1 x per 4 jaar wordt ingeschat wordt het risico als structureel ingeschat.

Bodemsanering (4)

Het risico bestaat dat de gemeente een eigen bijdrage moet betalen voor niet geraamde en niet voorzienbare bodemsaneringskosten. Het risicobedrag wordt ingeschat op € 100.000.

De kans dat het risico zich voordoet wordt op 'klein' geraamd (=30%) omdat onze gemeente de laatste jaren hier niet op wordt aangesproken en tevens het ontwikkelen van nieuwe uitbreidingsplannen nog op een laag pitje staat.

Omdat de kans dat het risico zich voordoet op maximaal 1 x per 4 jaar wordt ingeschat wordt het risico als incidenteel ingeschat.

Planschade (5)

Het risico bestaat dat de gemeente een bijdrage moet betalen voor niet geraamde en niet voorzienbare planschade. Het risicobedrag wordt ingeschat op € 100.000.

De kans dat het risico zich voordoet wordt op 'klein' geraamd (=30%) omdat onze gemeente de laatste jaren hier niet op wordt aangesproken en tevens het ontwikkelen van nieuwe uitbreidingsplannen nog op een laag pitje staat.

Omdat de kans dat het risico zich voordoet op maximaal 1 x per 4 jaar wordt ingeschat wordt het risico als incidenteel ingeschat.

Verzekeringen (6)

In de praktijk blijkt, dat vooral bij rampen en ernstige ongevallen altijd kosten kunnen resteren die niet door een verzekeringspolis worden gedekt.

Het risicobedrag wordt ingeschat op € 200.000. Dit bedrag komt globaal overeen met het gemiddeld bedrag dat de laatste jaren als jaarpremie wordt betaald.

De kans dat het risico zich voordoet wordt op 'klein' geraamd (=30%) omdat een ramp of ernstig ongeval zoals hier bedoeld zich maar sporadisch voordoet.

Omdat de kans dat het risico zich voordoet op maximaal 1 x per 4 jaar wordt ingeschat wordt het risico als incidenteel ingeschat.

Juridische procedures (7)

Het risico bestaat, dat de gemeente wordt geconfronteerd met juridische procedures en/ of juridische claims waardoor een bedrag als schadevergoeding moet worden betaald.

Omdat het risico op een juridische procedure soms heel moeilijk is in te schatten hebben wij het risicobedrag gebaseerd op hetzelfde bedrag als bij het vorig onderdeel geraamd. Het gaat dus om een risicobedrag van € 200.000.

De kans dat het risico zich voordoet wordt op 'gemiddeld' geraamd (=50%) omdat er wereldwijd sprake is van zowel een groei van het aantal juridische claims als ook voor wat betreft de hoogte van de bedragen.

Omdat de kans dat het risico zich voordoet op minimaal 1 x per 4 jaar wordt ingeschat wordt het risico als structureel ingeschat.

Garantieplichtingen (8)

Het risico dat de gemeente loopt ten aanzien van garantieplichtingen is niet groot te noemen. Dit komt omdat allerlei achtervangconstructies als 1^e waarborg zijn ingebouwd. Het totaalbedrag aan gewaarborgde geldleningen, aan vooral woon- en zorgcentra, bedraagt afgerond € 30 miljoen. Het risicobedrag wordt ingeschat op een half procent. Dit is een bedrag van € 150.000.

De kans dat het risico zich voordoet wordt op 'zeer klein' geraamd (=10%) door de goede 1^e achtervangconstructie zoals het waarborgfonds.

Omdat de kans dat het risico zich voordoet op maximaal 1 x per 4 jaar wordt ingeschat wordt het risico als incidenteel ingeschat.

Rente (9)

Voor de doorberekening van de rentelast voor investeringen is rekening gehouden met een rekenrente van 5%. Voor de rente over onze financieringsbehoefte is tot het bedrag van de kasgeldlimiet (= afgerond € 5 miljoen) rekening gehouden met 3,5% rente. Het renterisico wordt ingeschat op het verschil tussen deze percentages.

Als wordt uitgegaan van een maximaal financieringstekort van € 10 mln. bedraagt het renterisicobedrag 1,5% van € 10 miljoen = € 150.000. De kans op een hogere rente dan hiervoor genoemd wordt op 'klein' geraamd (=30%) omdat de huidige rente voor zowel kort- als lang geld nog steeds extreem laag is. Omdat de kans dat het risico zich voordoet op maximaal 1 x per 4 jaar wordt ingeschat wordt het risico incidenteel geraamd.

Gemeenschappelijke Regelingen (10)

Met betrekking tot de Gemeenschappelijke Regelingen loopt de gemeente het risico dat hogere financiële tekorten achteraf door de deelnemende gemeenten moeten worden bijgesteld. Dit risicobedrag wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van onze bijdrage aan de 6 belangrijkste Gemeenschappelijke Regelingen (VRD, GGD, RUD, Emco, Wedeka en Recreatieschap Drenthe).

Het risicobedrag wordt ingeschat op 25% (= € 600.000) van het totaalbedrag van afgerond € 2,4 miljoen dat in 2016 aan de 6 genoemde Gemeenschappelijke Regelingen als gemeentelijke bijdrage is verschuldigd.

De kans dat het risico zich voordoet wordt op 'gemiddeld' geraamd (=50%) door vooral de veelheid in aantallen van Gemeenschappelijke Regelingen. De kans dat het risico zich voordoet wordt op minimaal 1 x per 4 jaar ingeschat en is dus structureel.

Grondexploitatie Grondbedrijf (BIE-gronden) (11)

Door een wijziging van de landelijke boekhoudvoorschriften (BBV) in 2016 is getracht de risico's m.b.t. de grondposities van gemeenten en/of grondbedrijven te beperken.

Zo worden in het Grondbedrijf vanaf 2016 alleen nog maar de Bestemmingsplangronden In Exploitatie (BIE-gronden) geadmistreerd. Deze gronden hebben eind 2016 een totale boekwaarde van € 4,3 mln. incl. het plan Nieuw Veenlanden. Dit zijn in principe geen gronden met hoge risico's omdat deze plannen al in exploitatie zijn genomen en jaarlijks worden geactualiseerd. Voor een verwacht verlies op een plan moet direct een voorziening worden getroffen. Daar staat tegenover dat als er plannen in exploitatie zijn waar tussentijds winst kan worden genomen deze winstneming kan worden aangewend als compensatie of dekking voor de treffen voorziening.

Het risico voor deze BIE-plannen zouden wij willen maximeren op 10% van de boekwaarde van deze reeds lopende plannen. Voor 2016 geeft dit een risicobedrag van € 430.000 (10% van € 4,3 mln.) Omdat het niet zeker is dat jaarlijks altijd tussentijds winst kan worden genomen wordt de kans dat het risico van ophoging van de voorziening zich voordoet op gemiddeld geraamd (=50% = € 215.000). Het risico wordt als structureel gezien omdat de kans dat verlies moet worden genomen zonder dat tussentijds winstneming kan plaatsvinden op minimaal 1 x per 4 jaar wordt ingeschat.

Gronden bij de gemeente (NIEGG-gronden) (12)

Door de eerder genoemde wijziging van de boekhoudvoorschriften moesten in 2016 gronden van het Grondbedrijf worden overgeboekt naar de Materiële Vaste Activa van de gemeente. Dit betreft de boekwaarde van nog Niet In Exploitatie Genomen Gronden (NIEGG-gronden) en overige gronden zoals de cultuurgronden en de gronden van Daalkampen IV. Deze gronden zijn bedoeld om te zijner tijd weer in het Grondbedrijf te worden opgenomen als een BIE-plan. Het grootste risico met betrekking tot de NIEGG plannen is dat één of meerdere plannen hiervan geen BIE-plan wordt en dat de actuele boekwaarde moet worden verlaagd tot b.v. de landbouwwaarde.

De totale boekwaarde van de NIEGG-gronden bedraagt eind 2016 afgerond € 5,8 mln. Conform het kader wordt 50% van deze boekwaarde als risico aangemerkt. Dit is een risicobedrag van € 2,9 mln. Het risico voor de NIEGG plannen dat een plan niet in exploitatie wordt genomen of dat moet worden afgewaardeerd wordt gezien als gemiddeld (= 50%) waardoor voor dit onderdeel een bedrag van € 1.450.000 als uiteindelijk risico wordt geraamd. Het risico is structureel omdat de kans dat moet worden afgewaardeerd op minimaal 1 x per 4 jaar wordt ingeschat.

Verlofstuwmeer (13)

In de afgelopen jaren is door verschillende oorzaken, waaronder een hoge werkdruk, een verlofstuwmeer ontstaan. Het vorig jaar is het bedrag hiervoor ingeschat op afgerond € 1 mln. Er zijn maatregelen getroffen om het verlof gefaseerd af te bouwen waarbij het streven is om op 1 januari 2020 het saldo nihil te laten zijn. Uit een recente berekening blijkt, dat het stuwmeer verlof per 31-12-2016 afgerond € 750.000 bedraagt. De kans dat het risico zich voordoet wordt als gemiddeld ingeschat (=50%). Het risicobedrag is incidenteel omdat het verlofstuwmeer wordt afgebouwd tot nihil.

Krimp (14)

Onze gemeente is zich als een van de eerste gemeenten in Nederland bewust geworden van het verschijnsel krimp als demografische ontwikkeling. Dit verschijnsel heeft nadelige financiële effecten zoals bijvoorbeeld voor de uitkering Gemeentefonds. Deze uitkering wordt op krimpgevoelige onderdelen lager omdat in krimpgemeenten de stijging van bijvoorbeeld het aantal inwoners, leerlingen of woningen lager is dan de gemiddelde stijging in Nederland. Het nadelig effect wordt in onze gemeente op sommige onderdelen nog versterkt als bij ons sprake is van een daling van aantallen in plaats van een lagere stijging dan de gemiddelde stijging in Nederland.

Het risicobedrag voor krimp wordt ingeschat op € 250.000. Dit is afgerond 1% van de uitkering Gemeentefonds exclusief de drie D's. De kans dat het risico zich voordoet wordt op 'gemiddeld' geraamd (=50%). Omdat de kans dat het risico zich voordoet op minimaal 1 x per 4 jaar wordt ingeschat wordt het risico als structureel ingeschat.

Vastgoed (15)

De gemeente bezit zowel maatschappelijk als strategisch vastgoed. Dit vastgoed kan soms 'onder water' staan wanneer de boekwaarde hoger is dan de marktwaarde.

Ook is in sommige gevallen vastgoed overgedragen aan nieuwe eigenaren met daaraan gekoppeld een genormeerd subsidiebedrag. Beide onderdelen kunnen leiden tot bijstellingen met financiële gevolgen en dus loopt de gemeente hier financiële risico's. Vorig jaar is dit onderdeel voor het eerst bij de risico's benoemd en is opgemerkt dat de omvang van de risico's nog niet inhoudelijk zijn onderzocht. Een startbedrag van € 1 mln. als risico werd toen aannemelijk geacht. Door de verschuiving van gronden van het Grondbedrijf naar de activa van de gemeente is een nader onderzoek gestart welke risico's de gemeente aanvullend nog heeft. Hieruit bleek, dat in onze staat van activa ook het bezit van strategische gronden en panden is opgenomen die niet tot het Grondbedrijf behoren en ook niet vallen onder de overgeboekte gronden naar de gemeente. Het risico bestaat dat ook op de boekwaarde van deze strategische gronden en panden moet worden afgeboekt a.g.v. een lagere marktwaarde. Deze strategische gronden en panden als vastgoed hebben eind 2016 een boekwaarde van afgerond € 3,4 mln.

Conform het kader van de NIEGG-gronden wordt ook voor dit onderdeel 50% van deze boekwaarde als risico aangemerkt. Dit is een risicobedrag van € 1,7 mln. Het risico dat op dit vastgoed moet worden afgeboekt wordt als gemiddeld (= 50%) gezien waardoor voor dit onderdeel een bedrag van € 850.000 als uiteindelijk risico wordt geraamd. Het risico is structureel omdat de kans dat moet worden afgewaardeerd op minimaal 1 x per 4 jaar wordt ingeschat.

Gevolgen Bufferreserve

Eind 2016 is een bufferreserve Grondbedrijf beschikbaar van afgerond € 2,6 mln. Het risicobedrag van de BIE-gronden van het Grondbedrijf (nr. 11) en de vanaf 2016 onder de activa van de gemeente vallende NIEGG-gronden (nr. 12) zijn tot dusverre gerelateerd aan de Bufferreserve Grondbedrijf. Dit betreft een totaal risicobedrag van € 1.665.000. Nu er meer zicht is gekomen op de risico's van vastgoed (nr.15), zijnde de strategische gronden en panden met een risicobedrag van € 850.000, ligt het voor de hand de bufferreserve hiervoor ook achter de hand te hebben. Het totaal van de in beeld gebrachte risico's van de nummers 11, 12 en 15 bedraagt € 2.515.000. Omdat het totaalbedrag van de bufferreserve eind 2016 € 2,6 mln. bedraagt is een ophoging van de buffer in dit stadium nog niet nodig.

Risico's die zich veelal daadwerkelijk voordoen

In het voorgaande zijn 15 verschillende risico's benoemd. Sommige benoemde risico's doen zich soms in een begroting- of rekeningjaar ook daadwerkelijk voor. Zo doen zich periodiek mutaties voor in het accres Gemeentefonds (nr.1), in het sociaal domein (nr.2), in de rente (nr.9), in Gemeenschappelijke Regelingen (nr. 10), in de Grondexploitatie (nr.11 en 12), in het Verlofstuwmeer (nr. 13) en in het Vastgoed (nr.14). Veel van deze mutaties kunnen in tussenrapportages (Berap I en II) worden verrekend met de budgetten Saldo begroting of nieuw beleid. Als deze budgetten onvoldoende zijn kunnen andere onderdelen van onze weerstandscapaciteit (zoals reserves) worden aangesproken.

Waardering (ratio) verhouding Weerstandscapaciteit / Risico's

De berekening van het weerstandsvermogen (capaciteit gedeeld door risico's) levert als uitkomst een getal op (ratio). Door onze gemeente wordt, in navolging van andere gemeenten, de volgende gangbare indeling aangehouden:

tabel III.B.3 Scoretabel weerstandsvermogen

Ratio	Aanduiding
Groter dan 2,0	Uitstekend
Tussen 1,4 en 2,0	Ruim voldoende
Tussen 1,0 en 1,4	Voldoende
Tussen 0,8 en 1,0	Matig
Tussen 0,6 en 0,8	Onvoldoende
Lager dan 0,6	Zeer onvoldoende

Ratio berekening

De ratio van de weerstandscapaciteit wordt berekend door het totaalbedrag aan weerstandscapaciteit te delen door het totaalbedrag van de risico's. In deze berekening voor het totaalbedrag aan weerstandscapaciteit nemen wij de algemene reserve, de vrije reserve en van de bestemmingsreserves het onderdeel bufferreserve gronden mee. Met betrekking tot de structurele ruimte in de begroting wordt het saldo begroting, het bedrag voor onvoorzien incidenteel en het bedrag voor nieuw beleid meegenomen. De overige twee onderdelen, te weten de onbenutte belastingcapaciteit en de stille reserves zijn voor de weerstandscapaciteit nihil geraamd. De berekening van de hoogte van de ratio blijkt uit de volgende tabel.

Ratio ontwikkeling

Door het weerstandsvermogen en de risico's van de afgelopen jaren te presenteren kan meer inzicht worden verkregen in het verloop van de ratio's.

tabel III.B.4 Weerstandscapaciteit

Specificatie Weerstandscapaciteit					
Onderdeel	Begroting 2018	Begroting 2017	Jaarstukken 2016	Jaarstukken 2015	Jaarstukken 2014
Reserves:					
- Algemene Reserve	3.810.568	3.558.540	3.588.540	3.557.392	3.579.452
- Vrije Reserve	3.242.759	2.003.375	2.078.961	1.071.413	657.825
- Bufferreserve gronden	2.630.758	0	2.630.758		
Subtotaal	9.684.085	5.561.915	8.298.259	4.628.805	4.237.277
Bij/af:					
- Saldo Begroting	556.401	248.785			
- Saldo Beleidsintensivering	284.502	293.497			
- Saldo Calamiteiten	50.000	50.000			
Subtotaal	890.903	592.282			
Overige:					
- Saldo Rekening			1.215.255	1.876.409	1.364.072
- Onbenutte belastingcapaciteit		p.m	p.m	p.m	p.m
- Stille Reserves		p.m	p.m	p.m	p.m
Totale weerstandscapaciteit	10.574.988	6.154.197	9.513.514	6.505.214	5.601.349
Totaal risicobedrag	4.320.000	4.055.000	4.320.000	4.032.500	2.380.000
Ratio	2,45%	1,52%	2,20%	1,61%	2,35%

Uit de tabel kan worden geconcludeerd dat de weerstandscapaciteit is gestegen ten opzichte van het begrotingsjaar 2017. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt doordat de bufferreserve gronden in de weerstandscapaciteit is betrokken, omdat ook de risico's van de gronden zijn berekend. In de jaarstukken 2016 is dit voor het eerst gedaan. Daarnaast is de vrije reserve gestegen a.g.v. de storting van het jaarrekeningresultaat 2016. De ratio van 2,45 kan worden aangeduid als uitstekend.

Risicobeleid / risicobeheersing

Door onze financiën zo veel mogelijk te voorzien van een stevig financieel fundament wordt getracht onze risico's financieel beheersbaar te houden. Hiervoor is onder andere bij de begroting de (niet verplichte) paragraaf Financieel Fundament ingesteld. In deze paragraaf zijn maatregelen benoemd die zorg moeten dragen voor een meer duurzame financiële robuustheid van onze begroting. Deze robuustheid houdt o.a. ook in dat er voortdurend gezocht wordt naar nieuwe mogelijkheden om het financieel fundament verder te verstevigen waardoor (nog) beter weerstand kan worden geboden als zich daadwerkelijk financiële risico's voordoen. Dit risicobeleid heeft er mede toe bijgedragen dat de financieel moeilijke jaren die achter ons liggen vanaf 2008 redelijk goed zijn doorstaan. Maar zoals altijd blijft waakzaamheid geboden.

Aanvullend wordt voortdurend getracht de risico's beheersbaar te houden en zo mogelijk te minimaliseren. Een voorbeeld hiervan is het onderdeel Gemeentefonds. Een (accres)verhoging van het Gemeentefonds wordt behoedzaam geraamd door in de meerjarenbegroting hiervoor een lagere uitkering te ramen van 5 (accres)punten per jaar.

Verloop reserves 2018-2013

tabel III.B.5 Overzicht verloop reserves 2018-2013

Omschrijving	Ultimo 2018	Ultimo 2017	Ultimo 2016	Ultimo 2015	Ultimo 2014	Ultimo 2013
Algemene reserve	4.423.370	4.423.370	4.423.370	4.423.370	4.423.370	4.423.370
Verfijningsuitkering riolering	-612.802	-750.438	-834.830	-865.978	-843.918	-783.529
Vrije reserve	3.242.749	2.996.762	2.078.961	1.071.413	657.825	427.955
Bestemmingsreserves	15.879.728	16.264.219	17.378.177	16.861.742	18.559.759	17.727.574
Voorzieningen	2.500.219	2.362.185	2.379.321	2.267.469	1.735.442	1.807.428
Totaal	25.433.264	25.296.098	25.424.999	23.758.016	24.532.478	23.602.798

Algemeen

Dit overzicht geeft inzicht in het verloop van de reserves en voorzieningen van de afgelopen 6 jaar. Uit het overzicht blijkt, dat met uitzondering van de Algemene Reserve de bedragen van de overige reserves en voorzieningen jaarlijks wijzigen. Verhogingen ontstaan veelal door rentetoevoegingen en door bijdragen vanuit de exploitatie.

Lagere bedragen worden veelal veroorzaakt omdat bepaalde reserves zijn aangewend t.b.v. de exploitatie.

Algemene Reserve

De Algemene Reserve blijft constant. De rente van 2,5% komt t.g.v. de exploitatie.

Verfijningsuitkering riolering

Deze Reserve is in deze periode nog negatief maar zal in 2022 nihil zijn.

Vrije Reserve

Deze reserve groeit door o.a. rentetoevoegingen en toevoegingen van batige saldi van jaarrekeningen en krimpt door onttrekkingen voor specifieke bestemmingen.

Bestemmingsreserves

Ook deze reserves wijzigen jaarlijks. Dit komt vooral door rentetoevoegingen en door mutaties van de Reserve nog uit te voeren werken, de reserve Grondbedrijf, de reserve begrotingssaldo, de reserve verbrede bedrijfsvoering en de reserve Kern & Kader.

Voorzieningen

De totaalbedragen van de voorzieningen worden jaarlijks vooral gemuteerd door het onderdeel voorziening wethouderspensionen.

Kengetallen financiële positie

De financiële positie van een gemeente is soms lastig te bepalen. Dit geldt zeker voor de onderlinge vergelijking tussen gemeenten. Om dit te verbeteren is het verplicht dat alle gemeenten op een gelijke manier financiële kengetallen presenteren om een beter inzicht te krijgen in de financiële positie van een gemeente. Onderstaand zijn de uitkomsten vermeld van de kengetallen.

tabel III.B.6 Kengetallen

Omschrijving	Programma begroting 2018	Programma begroting 2017	Jaarstukken 2016	Jaarstukken 2015
1. Netto schuldquote	52%	59%	48%	53%
2. Netto schuldquote gecorr. verstr. leningen	48%	55%	44%	48%
3. Solvabiliteitsratio	31%	30%	34%	33%
4. Grondexploitatie	6%	7%	6%	13%
5. Structurele exploitatieruimte	1%	1%	0%	-5%
6. Belastingcapaciteit	110%	109%	110%	114%

Provinciale signaleringswaarden m.b.t. de kengetallen

De Provincie heeft een indeling gemaakt met een soort van normering van de kengetallen. Daarbij zijn de uitkomsten ingedeeld in categorie A, B en C waarbij categorie A het minst risicovol is en categorie C het meest risicovol.

tabel III.B.7 Signaleringswaarden kengetallen 2018

Kengetal	Categorie A	Categorie B	Categorie C
1. Netto schuldquote	< 90 %	90-130 %	> 130 %
2. Netto schuldquote gecorrigeerd	< 90 %	9-130 %	> 130 %
3. Solvabiliteitsratio	> 50 %	20-50 %	< 20 %
4. Grondexploitatie	< 20 %	20-35 %	< 35 %
5. Structurele exploitatieruimte	> 0 %	0 %	< 0 %
6. Belastingcapaciteit	< 95 %	95-105 %	> 105 %

Geconcludeerd kan worden dat onze kengetallen vooral in categorie A (minst risicovol) van de provinciale normering vallen.

Toelichting 1 en 2 Netto schuldquote

De netto schuldquote wordt berekend door de netto schuld te delen door het totaal van de baten. Om ook inzicht te krijgen in hoeverre sprake is van doorlenen van gelden wordt de netto schuldquote weergegeven in zowel met als zonder verstrekte leningen. Voor het begrotingsjaar 2018 bedraagt de ongecorrigeerde netto schuldquote 52%. De gecorrigeerde schuldquote bedraagt 48%.

In de VNG-uitgave 'Houdbare gemeentefinanciën' is aangegeven dat als de netto schuldquote ligt tussen 100% en 130% dat dan sprake is van een hoge schuldquote. Boven de 130% ligt de schuldquote in de gevarenzone en doet de gemeente er verstandig aan de schuld te verlagen.

Zoveel te lager de schuldquote beneden de 100% ligt zo veel te veiliger het kengetal van de schuldquote is.

tabel III.B.8 Kengetal netto schuldquote

Omschrijving	Programma begroting 2018	Programma begroting 2017	Jaarstukken 2016	Jaarstukken 2015
Saldo vast schulden	15.456.000	34.526.000	24.017.000	29.257.000
Saldo netto-vlottende schulden	27.838.000	11.290.000	16.090.000	12.926.000
Saldo overlopende passiva	4.159.000	4.159.000	4.159.000	3.159.000
Telling	47.453.000	49.975.000	44.266.000	45.342.000
<i>Af:</i>				
Saldo uitzettingen	-8.531.000	-8.531.000	-8.531.000	-6.005.000
Saldo liquide middelen	-13.000	-13.000	-13.000	-12.000
Saldo overlopende activa	-2.922.000	-2.922.000	-2.922.000	-4.771.000
Telling	-11.466.000	-11.466.000	-11.466.000	-10.788.000
Netto schuldquote	35.987.000	38.509.000	32.800.000	34.554.000
Totaal van de baten	69.183.010	65.089.518	67.886.810	65.645.000
Kengetal netto schuldquote	52%	59%	48%	53%

tabel III.B.9 Kengetal netto schuldquote gecorrigeerd

Omschrijving	Programma begroting 2018	Programma begroting 2017	Jaarstukken 2016	Jaarstukken 2015
Netto schuldquote	35.987.000	38.509.000	32.800.000	34.554.000
<i>Af:</i>				
Leningen aan overige verbonden partijen	-2.001.000	-1.663.000	-2.001.000	-1.521.000
Overige langlopende leningen	-757.000	-929.000	-814.000	-1.340.000
Netto schuldquote gecorrigeerd	33.229.000	35.917.000	29.985.000	31.693.000
Totaal van de baten	69.183.010	65.089.518	67.886.810	65.645.000
Kengetal netto schuldquote	48%	55%	44%	48%

Geconcludeerd kan worden dat het kengetal van onze schuldquote ruim in de veilige zone ligt. Het verloop heeft een dalende trend. Dat heeft voornamelijk te maken met de mutaties van de schulden. In de loop der jaren verwachten wij steeds meer inzicht te krijgen in het verloop van het kengetal en in de vergelijking van kengetallen met andere gemeenten.

Toelichting 3 Solvabiliteitsrisico

De solvabiliteitsratio wordt berekend door het eigen vermogen te delen door het balanstotaal. De solvabiliteitsratio geeft aan welk deel van de bezittingen van de gemeente (activa) gefinancierd worden met eigen vermogen (onze reserves). In de VNG-uitgave 'Houdbare gemeentefinanciën' is aangegeven dat wanneer de solvabiliteitsratio hoger is dan 30% dit als voldoende kan worden bestempeld en lager dan 20% als onvoldoende. In het algemeen geldt dus, dat hoe hoger de uitkomst is, hoe gunstiger het voor de gemeente is.

tabel III.B.10 Kengetal solvabiliteit

Omschrijving	Programma begroting 2018	Programma begroting 2017	Jaarstukken 2016	Jaarstukken 2015
Eigen vermogen	22.933.000	22.934.000	24.261.000	23.367.000
Totale vermogen	72.886.000	75.271.000	70.907.000	70.515.000
Solvabiliteitspercentage	31%	30%	34%	33%

Geconcludeerd kan worden dat het solvabiliteitspercentage voor onze gemeente als voldoende kan worden aangemerkt. In de loop der jaren verwachten wij steeds meer inzicht te krijgen in het verloop van het kengetal en in de vergelijking van kengetallen met andere gemeenten.

Toelichting 4 Grondexploitatie

Het kengetal van de grondexploitatie gaf tot en met 2015 informatie over de boekwaarde van de nog niet in exploitatie genomen gronden (NIEGG) plus de boekwaarde van de al in exploitatie genomen gronden (BIE). De boekwaarde van beide gronden werden bij elkaar opgeteld en vervolgens uitgedrukt in verhouding tot de totale gemeentelijke baten.

Door een BBV- wijziging zijn de gemeenten vanaf 2016 verplicht om de nog niet in exploitatie genomen gronden, de cultuurgronden en overige gronden (Daalkampen IV) over te boeken naar de reguliere exploitatie van de gemeente. Dit betekent dat de bij de berekening van het kengetal nu alleen nog maar de boekwaarde van de gronden in exploitatie wordt meegenomen.

tabel III.B.11 Kengetal grondexploitatie

Omschrijving	Programma begroting 2018	Programma begroting 2017	Jaarstukken 2016	Jaarstukken 2015
Niet in exploitatie genomen bouwgronden	0	0	0	4.158.000
Bouwgronden in exploitatie	4.326.000	4.326.000	4.326.000	4.292.000
Totaal	4.326.000	4.326.000	4.326.000	8.450.000
Saldo van de baten	69.183.010	65.089.518	67.886.810	65.645.000
Kengetal	6%	7%	6%	13%

Te zien is, dat door de BBV-wijziging de uitkomst van het kengetal behoorlijk afwijkt van de uitkomst in 2015. Er is (nog) geen VNG-norm gepresenteerd m.b.t. de hoogte van dit kengetal. In de loop der jaren verwachten wij steeds meer inzicht te krijgen in het verloop van het kengetal en in de vergelijking van kengetallen met andere gemeenten. Een juiste en actuele boekwaarde van de voorraden grond is van belang, omdat deze waarde moet worden terugverdiend door verkoop van de bouw kavels. De accountant moet ieder jaar beoordelen of de gronden tegen de actuele waarde op de balans zijn opgenomen.

Toelichting 5 Structurele exploitatieruimte

Het kengetal structurele exploitatieruimte geeft aan welke reële structurele ruimte een gemeente heeft om de eigen lasten te kunnen dragen, of welke structurele stijging van de baten of structurele daling van de lasten daarvoor nodig is. De bedragen van de lasten en baten van de exploitatie moeten worden gezuiverd van de incidentele bedragen voor zover die aanwezig zijn. Bij onderdeel I.3 van de programmabegroting is toegelicht welke lasten en baten als incidenteel worden gezien. Er is (nog) geen VNG-norm gepresenteerd m.b.t. de hoogte van dit kengetal.

tabel III.B.12 Kengetal structurele exploitatieruimte

Omschrijving	Programma begroting 2018	Programma begroting 2017	Jaarstukken 2016	Jaarstukken 2015
Totale lasten programmabegroting	68.626.610	64.637.022	66.992.832	66.439.377
<i>Af incidentele lasten</i>				
- toevoegingen reserves	-1.483.051	-1.421.172	-8.203.109	-8.263.172
- (restant) budget beleidsintensivering	-284.502	-293.497	280.238	-30.169
Totaal (A) structurele lasten	66.859.057	62.922.353	59.069.961	58.146.036
Totale baten programmabegroting	69.183.010	65.089.518	67.886.810	65.645.223
<i>Af incidentele baten</i>				
- onttrekkingen reserves	-1.483.920	-1.217.461	-8.516.408	-10.933.734
Totaal (B) structurele baten	67.699.090	63.872.057	59.370.402	54.711.489
Totaal (C) Saldo baten - lasten (B-A)	840.033	949.704	300.441	-3.434.547
Kengetal (C / baten programmabegroting)	1,21%	1,46%	0,44%	-5,23%

Er is sprake van een positief percentage wat betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder rente en aflossing van leningen) te dekken.

Toelichting 6 Belastingcapaciteit (woonlasten meerpersoonshuishouden)

De belastingcapaciteit wordt berekend door de totale woonlasten van een meerpersoonshuishouden in jaar T (2018) te vergelijken met het landelijk gemiddelde van jaar T-1 (2017). Dat de woonlasten van een jaar worden vergeleken met het landelijke gemiddelde van het voorafgaand jaar heeft te maken met het feit dat voor het jaar 2018 nog geen definitieve cijfers bekend zijn om het landelijk gemiddelde te berekenen. De woonlasten betreffen de lasten van de OZB, de rioolheffing en de afvalstoffenheffing. De bedragen van het landelijke gemiddelde zijn gebaseerd op de COELO-cijfers.

tabel III.B.13 Kengetal belastingcapaciteit

Omschrijving	Programma begroting 2018	Programma begroting 2017	Jaarstukken 2016	Jaarstukken 2015
Onroerende zaakbelastingen	389,42	382,72	372,48	362,25
Rioolheffing	239,35	237,57	235,80	222,98
Afvalstoffenheffing	169,68	165,59	181,70	207,35
Totaal gemeentelijke woonlasten jaar T	798,45	785,88	789,98	792,58
Landelijk gemiddelde (COELO) jaar T-1				
Onroerende zaakbelastingen	272,00	268,00	263,00	256,00
Rioolheffing	192,00	193,00	189,00	186,00
Afvalstoffenheffing	260,00	263,00	263,00	262,00
Vershil	724,00	724,00	715,00	697,00
Kengetal	110%	109%	110%	114%

Als de uitkomst van het kengetal boven de 100% ligt betekent dit dat de lastendruk in onze gemeente boven de lastendruk van het landelijk gemiddelde van het vorig jaar ligt. Dit landelijk gemiddelde is berekend volgens de gegevens van de Atlas van de lokale lasten van het COELO. Onderstaande tabel geeft een nadere toelichting van het verschil in tarieven gemeente 2018 met de COELO-cijfers van 2017.

tabel III.B.14 Vergelijking COELO

Lokale lasten	Borger-Odoorn	COELO	Vershil
OZB	389,42	272,00	117,42
Rioolheffing	239,35	192,00	47,35
Afvalstoffenheffing	169,68	260,00	-90,32
Totaal	798,45	724,00	74,45

Uit de tabel blijkt, dat ons OZB-tarief € 117,42 hoger is dan het landelijk gemiddelde van vorig jaar en de rioolheffing € 47,35. De afvalstoffenheffing is € 90,32 lager. De totale lastendruk is € 74,45 hoger dan het landelijk gemiddelde.